

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida)	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market	566
Musyeva Shoira Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолалдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махмадризоевна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN JISMONIY SHAXSLARGA AJRATILGAN KREDITLARNING JORIY TAHLILI

Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti, "Xalqaro iqtisodiyot"
kafedrası katta o'qituvchi

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar holatining tahlili keltirilgan. Muhim ko'rsatkich sifatida tijorat banklari tomonidan uy xo'jaliklariga ajratilgan kreditlarning diversifikatsiya darajasi va kredit portfelining holati tahlil qilingan. Mamlakatimizda moliya xizmatlari ommabopligini kengayishi hamda davlat dasturlari doirasida aholining keng qatlamiga qarzar berilayotganligi tijorat banklarida jismoniy shaxslar kredit portfelining keskin o'sib borishiga muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. O'z navbatida, jismoniy shaxslar kredit portfelida xatarlarning to'planib borishi va uy xo'jaliklari moliyaviy holatining yomonlashishi natijasida tijorat banklari faoliyatida sezilarli yo'qotishlar kuzatilishi mumkin. Olib borilgan tahlil natijalari bo'yicha xulosa va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banki, kredit, jismoniy shaxslar, kredit portfeli, kredit turlari, risklar.

Abstract: The article presents an analysis of the loans granted to individuals by commercial banks. As an important indicator, the state of diversification of loans allocated to individuals by commercial banks was analyzed. The expansion of the popularity of financial services in our country and the provision of financial assistance to a large segment of the population within the framework of state programs serve as an important factor in the sharp growth of the loan portfolio of individuals in commercial banks. In turn, as a result of the accumulation of risks in the credit portfolio of individuals and the deterioration of the financial situation of households, significant losses can be observed in the activity of commercial banks. Conclusions and suggestions are given based on the results of the conducted analyses.

Key words: commercial bank, credit, individuals, credit portfolio, types of credit, risks.

Аннотация: В статье представлен анализ состояния кредитов, выданных физическим лицам коммерческими банками. В качестве важного показателя проанализировано состояние диверсификации кредитов, предоставляемых коммерческими банками физическим лицам. Расширение популярности финансовых услуг в нашей стране и оказание финансовой помощи большому сегменту населения в рамках государственных программ служат важным фактором резкого роста кредитного портфеля физических лиц в коммерческих банках. В свою очередь, в результате накопления рисков в кредитном портфеле физических лиц и ухудшения финансового положения домохозяйств, значительные потери могут наблюдаться в деятельности коммерческих банков. По результатам проведенного анализа даны выводы и предложения.

Ключевые слова: коммерческий банк, кредит, физические лица, кредитный портфель, виды кредита, риски.

KIRISH

Tijorat banklari moliyaviy mablag'larga ehtiyoj sezgan jismoniy shaxslarga kreditlar berish orqali iste'molni oshirishga ta'sir ko'rsatadi, buning natijasida moddiy farovonlik, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish oshishiga asosiy omil bo'lib xizmat ko'rsatadi. Uy xo'jaliklariga ajratilgan kreditlar turli maqsadlar uchun, jumladan maishiy texnika sotib olish uchun, avtomobil sotib olish, biznesni rivojlantirish va xizmat ko'rsatishga qaratiladi. Yangi O'zbekiston bank tizimining kredit portfeli tarkibida uy xo'jaliklari sektorining kredit faolligi sezilarli tarzda ortib bormoqda. Ta'kidlash lozim, so'nggi yillarda tijorat banklari biznes faoliyatida chakana biznes yo'nalishi sezilarli faollashganligi, shuningdek, bank bozorida biznes modeli, asosan, chakana xizmatlariga yo'naltirilganligini ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki ma'lumotlariga ko'ra, 2019–2022-yillarda tijorat banklari kredit portfelining ko'payganligi natijasida jismoniy shaxslar kreditlarining umumiy kredit portfelidagi ulushi 26 foizga yetgan. Shuningdek, jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar jami foizli daromadlardagi ulushi 34 foizgacha o'sganligini ta'kidlash joiz¹. O'z navbatida, tijorat banklari jismoniy shaxslar kredit portfelida xatarlarning

1 O'zbekiston Markaziy Banki, Kredit tashkilotlari prudensial nazorati departamenti ma'lumotlari: "Bank tizimi daromadliligi tahlili", 2023-yil 1-yanvar.

to'planib borishi, ajratilayotgan kreditlarning diversifikatsiya darajasining yomonlashuvi hamda uy xo'jaliklari moliyaviy holatining yomonlashishi natijasida muammoli kreditlarning oshishi tufayli tijorat banklari faoliyatida sezilarli yo'qotishlar kuzatilishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratiladigan kreditlarning samaradorligini oshirish va jismoniy shaxslar kredit portfelini sifatini yaxshilashga qaratilgan ko'plab fikrlar tadqiqotchi olimlar tomonidan keltirilgan. Tadqiqotchi olimlar Otamurodov H.H. (2019) va Sattorov O.B. (2018) o'z ilmiy izlanishlarida tijorat banklari kredit so'rab murojaat qilgan har bir jismoniy shaxsga qarz berishga tayyor emasligi, chunki qarzdorni baholashi, kredit riskini aniqlash kerakligi, ya'ni mijozning kreditni qaytarish qobiliyatiga ta'sir qiluvchi omillarni kuchli va zaif tomonlarini o'rganish bankning muhim vazifasi ekanligi ta'kidlangan².

Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy asoslar, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, qarorlari va Farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorlari va Farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yo'riqnomalari, nizomlari, tartiblari hamda tijorat bankining ustaviga asosan kreditlarni sifatli shakllantirishga yordam beradi.

Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar holatining tahlili bank kredit siyosatining samaradorligini aniqlash mezonini bo'lib xizmat qiladi. Iqtisodchi olimlar Muravyov N.N. va Baranchuk O.S. tomonidan tijorat banklarida olib borilayotgan jismoniy shaxslar kredit siyosatining samaradorligini baholash uchun bir nechta ko'rsatkichlardan foydalanishni ta'kidlab o'tgan. Bular jumlasiga quyidagilarni keltirish mumkin:

- a) jismoniy shaxslar kredit portfelining rentabellik koeffitsiyenti;
- b) foiz marjasi koeffitsiyenti;
- d) kredit qo'yilmalarining rentabellik koeffitsiyenti;
- e) kredit qo'yilmalaridan real daromadlilik koeffitsiyenti.

Shuningdek, tijorat banklarida jismoniy shaxslar kredit portfelining shakllanishi va uning tahlili davomida bank tomonidan jismoniy shaxslarga berilgan kreditlarning holati, ajratilgan qarzlarning muddati, iqtisodiy sohalar bo'yicha taqsimlanishi, Kreditlarning ta'minot turlari, kredit portfelining sifati va boshqa ko'rsatkichlar bo'yicha tahlil ishlarining doimiy tarzda olib borilishi muhim ahamiyat kasb etadi (Mohammad J.M., 2019)³.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar holatining tahlili ko'rib chiqilib, tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratiladigan kreditlarning samaradorligini oshirish va jismoniy shaxslar kredit portfelini sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi asosan ikkilamchi ma'lumotlar bazasi asosida olib borilgan. Maqolada keltirilgan tahlil ma'lumotlari O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki ma'lumotlari va Davlat Statistika Agentligi ma'lumotlariga tayanadi. Shuningdek, boshqa tadqiqotchi olimlar tomonidan tijorat banklari kreditlarini takomillashtirish va kredit portfelini boshqarishga doir olib borilgan ilmiy izlanishlarining natijalaridan ham keng foydalanilgan.

Shu bilan birga, tadqiqot metodologiyasi O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar takomillashtirishga oid mavjud adabiyotlarni, shu mavzu bilan bog'liq statistik ma'lumotlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Rivojlanayotgan mamlakatlarda tijorat banklarining ahamiyati ko'proq namoyon bo'ladi, chunki moliyaviy bozorlar, odatda, kam rivojlangan sharoitda hamda aksariyat firmalar va kompaniyalar uchun banklar yagona asosiy moliya manbai hisoblanadi (Tobias va Themba, 2011). Shuni ta'kidlash lozim, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlar hajmi yil sayin o'sib bormoqda va bu mamlakatimiz iqtisodiyotini o'sishiga juda katta ta'sir ko'rsatmoqda. Uy xo'jaliklariga ajratilayotgan kreditlar iste'molni oshirishga asosiy omillardan biri, shu bilan birga aholimizning moddiy farovonligini, ishlab chiqarishning ko'payishiga, xizmat ko'rsatish sohasining oshishiga xizmat ko'rsatadi. Quyida keltirilgan jadval ma'lumotlarida mamlakatimiz bank tizimining markoiqti-sodiy ko'rsatkichlari holatini ko'rishimiz mumkin.

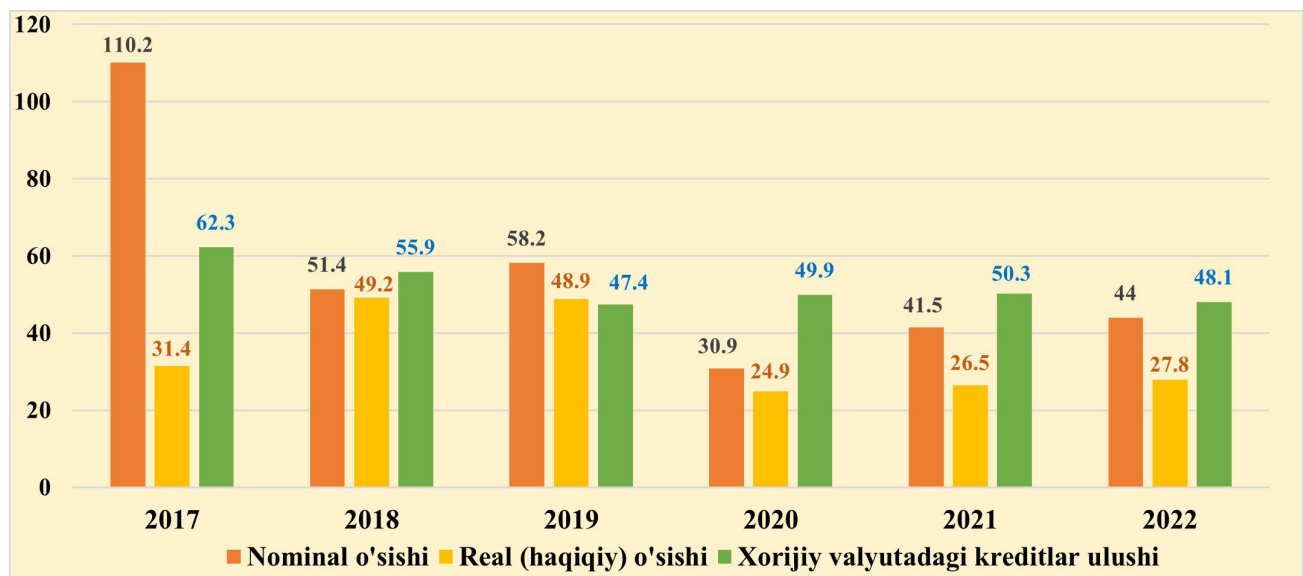
2 Sattorov O.B. "O'zbekiston Respublikasi bank tizimi barqarorligini ta'minlash metodologiyasini takomillashtirish", i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. – Toshkent, 2018-yil.

3 Mohammad J. M., "Optimal Bank Loan Portfolio in Iranian's Banks", Research Journal of Finance and Accounting, ISSN 2222-1697, Vol.4, №2, 2013.

1-jadval: O'zbekiston Respublikasi bank tizimining markoiqtisodiy ko'rsatkichlari⁴

Ko'rsatkichlar	Yillar							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tijorat banklari kreditlari, trln. so'm	42,7	53,4	110,6	167,4	211,6	276,9	326,4	390,1
Tijorat banklari depozitlari, trln.so'm	35,6	44,6	59,6	70	90	114,7	156,2	216,7
Tijorat banklari umumiy kapitali, trln. so'm	7,8	9,4	20,7	26,7	51.1	58,4	70,9	79,6
Banklar kapitali va depozitlarining kreditlarga yo'naltirish darajasi, % da	98%	99%	138%	173%	150%	160%	144%	132%

Jadval ma'lumotlaridan shuni aytish joizki, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlar hajmi oxirgi sakkiz yilda to'qqiz barobarga ko'payganligini ko'rishimiz mumkin. Shu bilan bir qatorda tijorat banklari o'zlariga katta xatarlarni ham olishmoqda. Tijorat banklarining kredit riski o'sib borishini va bu orqali bankning moliyaviy ahvoriga salbiy ta'sirlar kuzatilishi mumkin. Quyida keltirilgan rasmda tijorat banklari aktivlarining o'sish dinamikasini keltiramiz (1-rasm).

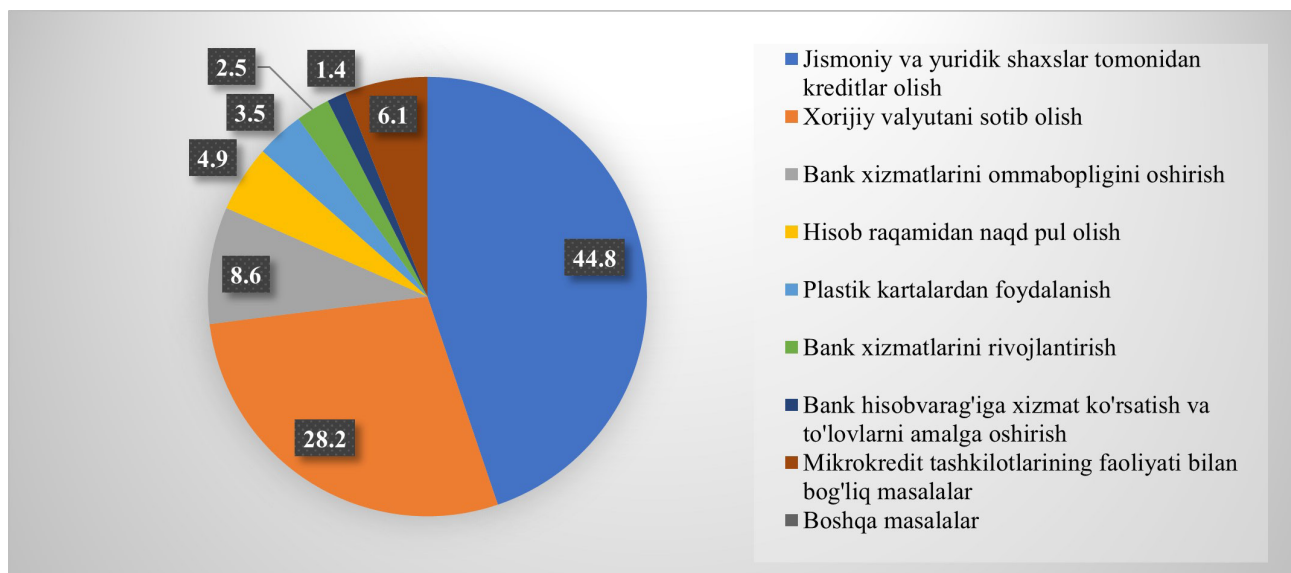
1-rasm: Tijorat banklari kreditlarining o'sish dinamikasi⁵

Tijorat banklarida jismoniy shaxslar ajratilgan kredit yo'nalishlarida kredit siyosatining ustuvor maqsadi kreditlarning ishonchligiga qat'iy cheklovlar qo'ygan holda eng yuqori rentabellikni ta'minlashdir. Ushbu maqsadga erishishda tijorat banklari kredit siyosatining vositalari asosiy vosita hisoblanadi, shu bilan birga bank siyosatining alohida elementlari (moliyaviy qarorlar, foiz belgilash siyosati, kadrlar menejmenti va boshqalar) muhim omil sifatida qaraladi.

Tijorat banklarida jismoniy shaxslar ajratilgan kredit qo'yilmalari mamlakatda xalq moddiy farovonligini ta'minlashda muhim ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining Toshkent shahrida mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini baholash yuzasidan bank xizmatlari iste'molchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rov-noma tahlili shuni ko'rsatadiki, murojaatlarning 44,8 foizi tijorat banklari tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga taklif etilayotgan kreditlarni olish bilan bog'liq masalalarga oid bo'lib, ularning aksariyati jismoniy shaxslar ajratilgan kredit hissasiga to'g'ri keladigan murojaatlar, ya'ni garov ta'minoti yetishmovchiligi, ipoteka kreditining boshlang'ich badal summasini to'lash, ta'lim krediti hamda imtiyozli kredit olish to'g'risidagi murojaatlardir.

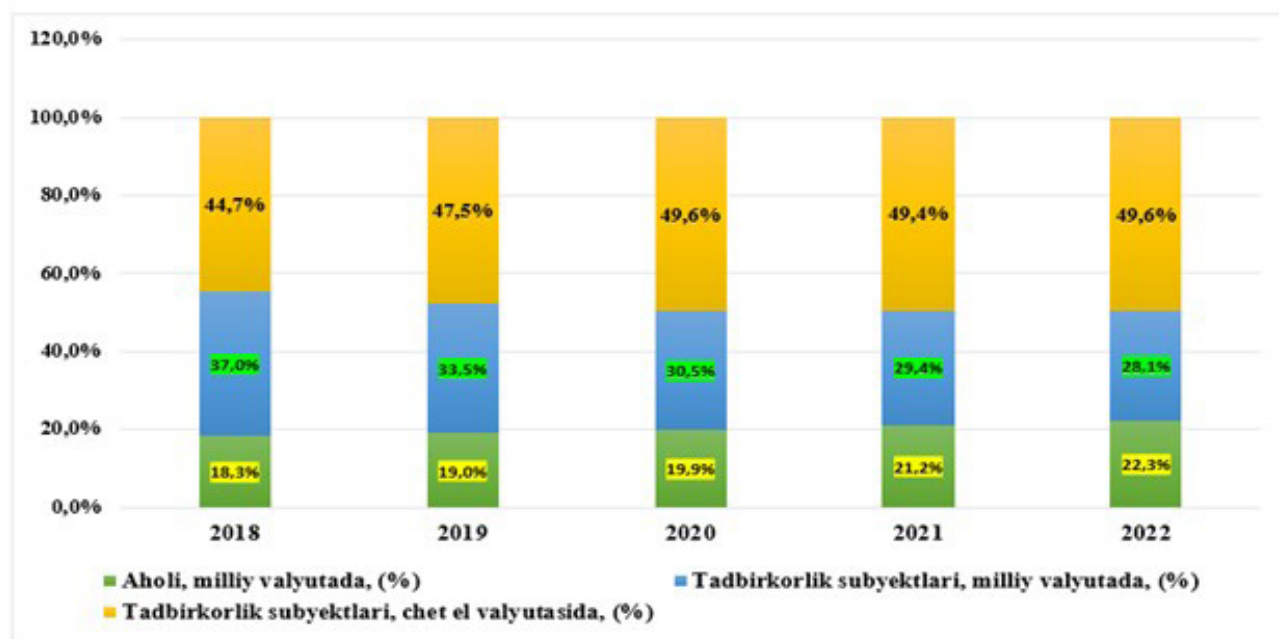
⁴ O'zbekiston Markaziy Banki, Kredit tashkilotlari prudensial nazorati departamenti ma'lumotlari: "Bank tizimi daromadliligi tahlili", 2023-yil 1-yanvar.

⁵ T.Rasulov va X.Ziyodilloev (2024), "Tijorat banklari kredit portfelini optimallashtirish", Monografiya, Toshkent

2-rasm: Murojaatlarning bank xizmati turlari kesimidagi tarkibi, (foizda)⁶

Shuningdek, murojaatlarning 8,6 foizini bank xizmatlarining ommabopligini va bank xizmatlari turlarini taqdim etish qoidalarining shaffofligini oshirish borasidagi murojaatlar tashkil etadi. Mazkur so'rovnoma tijorat banklari mijozlari bilan yuzma-yuz savol-javoblar shaklida o'tkazilib, unda 1092 respondent ishtirok etdi (450 nafar jismoniy shaxs va 642 nafar tadbirkorlik subyekti). Shuni ham alohida ta'kidlash lozim, tijorat banklarida bank xizmatlarini ko'rsatish sifatini baholash yuzasidan so'rovnoma 4ta mezon (ishonchlilik, ko'nikma, hozir-javoblik hamda mijozlarni qo'llab-quvvatlash) asosida o'tkazildi.

3-rasm: Tijorat banklari kredit portfelining tarkibiy tuzulishi⁷

Keltirilgan rasm ma'lumotlari asosida shuni qayd etib o'tish joizki, aholiga ajratilgan kreditlar tahlil davrining boshida, 2018-yilda 18,3 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib 22,3 foizga yetgan. Shuningdek, 2018-yilning yakunlari bo'yicha aholiga ajratilgan kreditlar 24,5 tlrn. so'mga yetgan bo'lsa, 2023-yil 1-yanvar holatida 89,9 tlrn. so'mni tashkil etgan.

6 O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining Toshkent shahrida mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini baholash yuzasidan bank xizmatlari iste'molchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari.

7 T.Rasulov va X.Ziyodilloev (2024), "Tijorat banklari kredit portfelini optimallashtirish", Monografiya, Toshkent.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-sentyabrdagi "Ipoteka kreditidan foydalanishda aholiga qo'shimcha qulayliklar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-377-sonli qarori jami kredit portfelida ipoteka kreditlari ulushining keskin o'sishiga sabab bo'ldi. Jami kredit portfelida ipoteka kreditlari ulushining ortib borayotgani uy-joy narxlarining keskin o'zgarishining bank tizimiga ta'sir ko'lamining kengayishiga sabab bo'lishi mumkin. Uy-joy narxlarining keskin pasayishi natijasida esa kredit yo'qotishlar yuzaga keladi.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, tijorat banklarining asosiy faoliyat yo'nalishlaridan biri qarz oluvchilarga kreditlar berishdir. Kreditlar bank o'z balansiga qo'shishi mumkin bo'lgan eng yuqori daromadli aktivlar qatoriga kiradi va ular operatsion daromadning eng katta qismini beradi. Shu munosabat bilan banklarda kreditlar asosiy aktiv bo'lgani uchun likvidlik xavfiga duch kelmoqdalar.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatimiz bank sektorida rentabellik turli omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida asosiy aktivlar qiymati, kredit portfeli hajmi, aktivlar sifati, foizli daromadlar va foizli xarajatlar ajratib turadi. Ko'rinib turibdiki, bu asosiy determinantlar butun dunyo bo'ylab turli bank muassasalarida foydani maksimalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Quyida keltirilgan jadval ma'lumotlari asosida mamlakatimiz tijorat banklarining milliy va xorijiy valyutadagi kreditlari bo'yicha foiz stavkalari holatini ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

2-jadval: Tijorat banklarining milliy va xorijiy valyutadagi kreditlari bo'yicha foiz stavkalari⁸

Yillar	Ko'rsatkichlar	
	Milliy valyutadagi kreditlar bo'yicha foiz stavkalari	Xorijiy valyutadagi kreditlar bo'yicha foiz stavkalari
2018	26,30%	7,20%
2019	25,80%	7,50%
2020	20,80%	7,10%
2021	21,50%	6,40%
2022	22,30%	7%

Tijorat banklarining milliy va xorijiy valyutadagi kreditlari bo'yicha foiz stavkalari, mamlakatdagi moliyaviy institutlarning siyosati, moliyaviy bozor holati va boshqa ko'rsatkichlarga qarab o'zgarishi mumkin. Shuningdek, Tijorat banklarining milliy va xorijiy valyutadagi kreditlarining foiz stavkalari bankdan- bankka va valyuta turlariga qarab o'zgaradi.

3-jadval: Jismoniy shaxslarga ajratilgan kredit qoldig'i to'g'risida kredit turlari bo'yicha ma'lumot (mlrd. so'm)⁹

Ko'rsatkichlar	01.01.2021	01.01.2022	O'zgarish (fozida)
Jismoniy shaxslarga ajratilgan kredit qoldig'i	54507	69605	27,2%
Ipoteka kreditlari	28656	36285	26,6%
Mikroqarzlilar	5285	9935	88,0%
Istamol kreditlari	11999	12315	2,6%
Tadbirkorlikni rivojlantirish kreditlari	8768	11070	26,3%

Yuqoridagi jadval ma'lumotlari asosida shuni qayd etish zarur, tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlari tarkibida mikroqarzlarga bo'lgan talab oshayotganini ko'rishimiz mumkin (88%). Bu esa, kelgusida ushbu sohaga bo'lgan risklarni ko'payishiga va jismoniy shaxslarga ajratilgan Kreditlarning shu sektoriga e'tiborni yanada rivojlantirish kerakligini bildiradi.

8 O'zbekiston Markaziy Banki, Kredit tashkilotlari prudensial nazorati departamenti ma'lumotlari: "Bank tizimi daromadliligi tahlili", 2023-yil 1-yanvar.

9 O'zbekiston Markaziy Banki, Kredit tashkilotlari prudensial nazorati departamenti ma'lumotlari: "Bank tizimi daromadliligi tahlili", 2023-yil 1-yanvar.

XULOSA VA TAFLIFLAR

Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlari tarkibida risklar aynan bir nechta kredit turida to'planib ketayotganligini ta'kidlash lozim (ipoteka kreditlari, mikroqarzlar). Bu esa o'z navbatida tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga kredit ajratilgandan so'ng kredit monitoringi o'tkazilishi ustidan nazoratni kuchaytirish kerakligini anglatadi. Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarni sifatini oshirish bank tomonidan kreditlash strategiyasini amalga oshirishga yordam beradi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarda risklarning asosiy omillari taklif zanjiridagi uzilishlar, yuqori inflyasiya darajasi, iqtisodiy o'sishning sekinlashishi ta'sirida shakllanmoqda. Shuningdek, tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ajratilgan kredit portfelini diversifikasiyalash mezonlariga muvofiq kredit portfelini sub-portfellarga ajratish muhim vazifa hisoblanad, ya'ni ajratilgan kreditlarni iqtisodiyot sohalari bo'yicha, muddati bo'yicha, geografik joylashuvi bo'yicha, ta'minot bo'yicha, risk bo'yicha, valyuta turi bo'yicha alohida tahlil qilish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Markaziy Banki, Kredit tashkilotlari prudensial nazorati departamenti ma'lumotlari: "Bank tizimi daromadliligi tahlili", 2023-yil 1-yanvar.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Moliyaviy barqarorlik departamenti tomonidan tayyorlangan "Qarz yuki tahlili va xatarlar" ma'lumotlari.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, "Statistik-byulleteni" – 2018, 2019, 2020, 2021, 2022-yillar ma'lumotlari.
4. Otamurodov H.H. "Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishni takomillashtirish", PhD ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. – Toshkent, 2019-yil.
5. T.Rasulov va X.Ziyodilloev (2024), "Tijorat banklari kredit portfelini optimallashtirish", Monografiya, Toshkent.
6. Mohammad J. M., "Optimal Bank Loan Portfolio in Iranian's Banks", Research Journal of Finance and Accounting, ISSN 2222-1697, Vol.4, №.2, 2013.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.